

In memoriam Marja Mustakallio-Jussila (1947–2023)

Marja Mustakallio-Jussila Inarissa 1980.
(Kuva: P. Uino)

Marja Päivikki Mustakallio syntyi 27. päivänä huhtikuuta 1947 Helsingissä. Tuonilmaisiin hän siirtyi Rovaniemellä 5. päivänä syyskuuta 2023.

Ylioppilaaksi Marja kirjoitti Iin yhteiskoulusta toukokuussa 1966. Samana syksynä hän aloitti arkeologian opinnot Helsingin yliopistossa ja liittyi Pohjois-Pohjalaisen osakunnan jäseneksi. Marjan kiinnostus arkeologiaan oli herännyt, kun Muinaistieteellinen toimikunta oli toteuttanut 1960-luvulla voimailaitostöiden vuoksi useina vuosina arkeologisia kaivauksia Rovaniemen ympäristön kivikau-

tisilla asuinpaikoilla. Helsingin yliopisto oli tuolloin käytännössä ainoa paikka Suomessa, jossa saattoi opiskella arkeologiaa. Siellä oli samalla mahdollista tutustua maamme arkeologiaa opiskelemaan nuorisoon sekä varttuneisiin arkeologeihin. Tähän joukkoon Marja solahti halukkaasti.

Marjan opinnot alkoivat lupaavasti ja etenivät aluksi vauhdilla. Arkeologian approbaturin hän suoritti jo maaliskuussa 1967. Ensimmäisen proseminariesitelmän hän piti 1968 Reisjärven Hylkirannan Luotolan kivikautisesta asuinpaikasta ja keväällä 1969 esitelmän kaivauksista Rovaniemen maalaiskunnan Säpsänkosken säännöstelyalueella, jonka tutkimukset kuuluivat hänen omaankin kesätyöhöjelmäänsä. Syksyllä 1969 oli vuorossa seminaariesitelmä Goottien vaiheista noin vuoteen 375 jKr. sekä kevätkaudella 1970 esitelmä salvosrakennusten esiintymisestä Pohjois-Euroopassa esihistoriallisena aikana.

Marja suoritti cum laude -tason kursseja, muun muassa Ari Siiriäisen luentosarjan Suomen kivikautisesta kvartsitekniikasta ja Pirkko-Liisa Lehtosalo-Hilanderin luentosarjan naisen puvusta ja korustosta Suomen rautakaudella sekä museotekniikan kurssin. Viimeiset kirjatut opintosuoritukset ovat harjoitusaine Ruotsin Lapin esihistoriallisista uhripaikoista 1977 sekä C. F. Meinanderin luentosarja arkeologian teoriasta ja tutkimusmenetelmistä 1978.

Marja toimi arkeologian laitosneuvoston opiskelijajäsenenä 1970–1971 ja oli myös mukana Fibulan hallituksessa, ainakin opintosihteerinä. Marjan aineyhdistelmään

kuului myös suomalais-ugrilainen kansatie-de, jossa hän teki proseminaariesitelmän 1968 aiheesta ”Leipävartaat”. Marja toimi Rovaniemellä 1970-luvun puolivälissä noin vuoden ajan 1974 perustetun Lapin rakennusperinneyhdistyksen palkattuna sihteerinä.

Vuonna 1970 Marja osallistui Troms-san Pohjoismaiseen arkeologikokoukseen ja siihen kuuluneeseen ekskursioon. Kokous oli värikäs tapahtumasarja, jota siellä olleet suomalaiset arkeologit muistelivat huvittuneina vielä vuosia jälkeenpäin.

Lisää kansainvälisyyttä Marja sai maistaa kesällä 1971, jolloin hän osallistui yhdessä Leena Tomanterän (1946–2016) kanssa Nitran kaivauksille Tsekkoslovakiassa, nykyisessä Länsi-Slovakiassa. Muinaistieteellisen toimikunnan silloinen intendentti Aarni Erä-Esko, joka toimi Suomen edustajana Slaavilaisen arkeologian unionissa, oli järjestänyt heille mahdollisuuden päästä ulkomaille arkeologiseen kenttätööhön. Syksyllä Leena ja Marja kertoivat Fibula ry:n kokouksessa kokemuk-sistaan ja näyttivät diakuvia matkaltaan.

Kotimaan arkeologisiin kenttätöihin Marja sai jo varhain kosketuksen. Kaivaus-tutkimuksia hän suoritti 1969 Rovaniemen maalaiskunnassa Säpsänkosken kivikautisilla asuinpaikoilla, jotka olivat jäämässä Kemijoen Vantauskosken voimalaitoksen padotusaltaan vedenpinnan alapuolelle. Yhdessä Leena Tomanterän kanssa hän teki Vaalan arkeologisen kuntainventoinnin samana kesänä. Vaalan perusinventointi oli kahdelle nuorelle ja vielä aika kokemattomalle opiskelijalle vaativa urakka; varsinkin kivikautisia asuinpaikkoja kunnassa oli jo ennestään runsaasti.

Arkeologian opiskeluun kuuluva alan käytännön harjoittelu oli helppo järjestää sil-loisissa olosuhteissa. Useimmat kenttätöjoh-tajat löytyivät lähituntumasta, ja he vastaavasti tähyilivät sopivia kaivausapulaisia. Christian Carpelanin kaivausprojekti Sodankylän Jui-kentän saamelaisasuinpaikalla oli päättynyt 1965, ja suunnitteilla oli seuraava Lapin-hanke, Inarin Nukkumajoella. Marja ilmoitti kiinnos-tuksensa, ja siitä alkoi 1970-luvun lopulla hä-

nen pitkä työuransa kenttätutkimusten avusta-jana arkeologian laitoksella.

Professori C. F. Meinanderin käyn-nistämän *Suomen rautakauden yhteiskunta*-projektin puitteissa tehtiin kaivauksia Salon Isokylän Ketohaassa, ja Marja – ”Mannu” – oli mukana myös näissä kenttätöissä 1980. Marja toimi 1980–1990-luvuilla Helsingin yliopiston arkeologian laitoksella piirtäjän, tutkimus-avustajan, tutkijan ja amanuenssin nimikkeillä. Koti oli Rovaniemellä, ja sinne hän pendelöi viikonloppuisin.

1980–1990-lukujen taitteessa Marja työskenteli muutamia vuosia Rovaniemellä, yliopiston vuokraamassa työhuoneessa, enti-sessä Ounaskosken kansakoulussa, sittemmin myös Arktisen Keskukseen tiloissa. Nukkuma-joen kaivausten ja kartoitusten jälkityöt olivat ensisijaisesti karttojen puhtaaksi piirtämistä. Lapin maakuntamuseon *Raito*-lehden (86:1) artikkelissa ”Tiedot talteen muinaisjäänöksis-tä” Marja kirjoitti arkeologian laitoksen suun-nitelmasta toimia Lapissa yhteistyössä Museo-viraston, Lapin maakuntamuseon ja Arktisen Keskukseen kanssa. Artikkelissa myös jaettiin kansalaisille ohjeita liittyen muinaisjäänök-siä koskevan tiedon keruuseen. Enontekiön Ketomellasta löytynyttä pronssista hattusolkea Marja kommentoi lehdistössä, julkaisi siitä ar-tikkelin *Raito*-lehdessä (93:1) ja välitti tarvitta-essa tietoa saamelaisalueen arkeologiaan liitty-vistä asioista.

Marja ei käytettävissä olevien tietojen mukaan suorittanut humanististen tieteiden kandidaatin tutkintoa, vaikka hänen oppiar-vokseen on joissakin kenttätutkimusraporteis-sa merkitty HuK. Meinanderin jälkeen profes-sorin virkaan valittu Ari Siiriäinen kannusti ja taisi vähän painostaakin Marjaa jatkamaan kesken jääneitä opintoja ja kirjoittamaan pro gradu -tutkielman. Sen aihe liittyi muistaak-semme jollain tavalla Lapin asutushistorian kysymyksiin. Marja vaikutti olevan asiasta in-noissaan, mutta tieteellisen tutkielman teko ei edistynyt ja jäi todellisuudessa vain suunnitel-man tasolle. Opinnoistaan hän ei ollut sittem-min enää halukas puhumaan.

1990-luvulla Marja työskenteli muutamaaan otteeseen arkeologian laitoksen opetuskaivauksilla. Polvijärven Multavierun moniperiodisella asuinpaikalla 1996 hän toimi avustavana kenttätöopettajana ja vastasi makrofossiilinäytteiden otosta sekä niiden kellutuksesta. Vuonna 1998 hän ohjasi Multavierussa opetuskaivausryhmää profiilin dokumentoinnissa. Samana ja seuraavana kesänä hän oli Kerimäen Raikuun Martinniemen kivikautisella asuinpaikalla kenttätöopettajana ja ohjasi piirtämisharjoituksia. Marjan tehtäviin yliopistolla kuului muun muassa opiskelijoiden opintosuoritusten rekisteröinti ja opintoneuvonta sekä myöhemmin myös muita toimistotöitä.

Eläkkeelle jäätyään Marja vetäytyi Rovaniemen kotiinsa, jonka puutarhassa riitti mukavaa puuhaa. Hänellä oli valtava kiinnostus kasveihin: puihin, pensaisiin ja kukkiin, varsinkin luonnonvaraisina kasvaviin. Hän tunsu niitä hyvin ja pyrki myös aktiivisesti poistamaan ympäristössä havaitsemiaan vieraslajeja. Lukeminen oli rakas harrastus, ja siihen liittyi myös itse hankittu laaja dekkarikirjasto. Koti- ja ulkomaanmatkat olivat olleet jo työuran aikana mieluisia; vuonna 1995 eräs matka oli Jouko-puolison kanssa suuntautunut Kapkaupunkiin saakka.

Marja oli arkeologisilla kaivauksilla taitava piirtäjä ja jälkitöissä äärimmäisen tarkka ja huolellinen; vähempikin vaihtoehtojen puntarointi olisi joskus tosin riittänyt. Omien sanojensa mukaan säätilan korkeapaineet ja matalapaineet vaikuttivat hänen työtehoonsa. Marjalla oli tutkijana tarve perinpohjaiseen tietoon ja sen tarkkuuteen. Seurassa hän herätteli mielellään keskustelua arkeologian tieteellisistä kysymyksistä, ja varsinkin suomalaisten alkuperä kiinnosti häntä, kun Suomen väestön esihistorialliset juuret nousivat laajemminkin puheenaiheeksi 1970-luvun lopulla.

Marja oli pohdiskeleva ja ystävällinen kollega, jonka kanssa oli helppo tulla toimeen. Kenttätöissä hän säilytti rauhallisuutensa, sopeutui hyvin Lapin maasto-olosuh-

teisiin ja telttamajoitukseen kaukana kyliltä. Jos jokin asia ei mennyt niin kuin piti, hänen voimasanansa yllättävässä tilanteessa oli ”kissanjalat!”.

Christian Carpelan
Pirjo Uino

FT h. c. Christian Carpelan on eläkkeellä oleva arkeologi Helsingin yliopistosta
christian.carpelan@kolumbus.fi

FT Pirjo Uino on Helsingin yliopiston arkeologian dosentti ja Museoviraston yli-intendentti emerita
pirjo.uino@kolumbus.fi; pirjo.uino@helsinki.fi